

Rachunkowość społeczna w świetle badań polskich autorów

RENATA BIADACZ*

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja istoty i przesłanek rachunkowości społecznej w świetle badań polskich autorów. Ze względu na to, że pierwotnie rachunkowość społeczna rozwinęła się jako dyscyplina statystyczno-ekonomiczna, wykorzystywana w celu ujmowania procesów gospodarczych w skali makroekonomicznej, a dopiero pod koniec lat 70. XX w. wraz ze wzrostem znaczenia idei społecznej odpowiedzialności biznesu powstała rachunkowość społeczna w ujęciu mikro, w artykule przeprowadzono odrębnie rozważania dotyczące istoty i rozwoju rachunkowości społecznej w ujęciu makro- i mikroekonomicznym. Z przeprowadzonej analizy wynika, że badania nad rozwojem rachunkowości społecznej w skali makroekonomicznej prowadzili w Polsce powojennej T. Peche i Z. Kowalczyk. Rachunkowość społecznej odpowiedzialności (zwana również rachunkowością społeczną) w ujęciu mikro była natomiast przedmiotem rozważań począwszy od lat 80. XX wieku. Do pierwszych publikacji poświęconych temu zagadnieniu należą prace Z. Jaglińskiej, J. Wołkowskiego, A. Jarugowej i E. Burzymowej, natomiast w ostatnich latach wraz ze wzrostem zainteresowania społeczną odpowiedzialnością biznesu i rolą, jaką ma do spełnienia w tym wymiarze rachunkowość, liczba publikacji w tym zakresie znacząco wzrasta. Jako metodę badawczą zastosowano przegląd i analizę treści rozważań i opinii autorów wybranych pozycji z krajowej literatury przedmiotu. Z artykułu wynika, że rozważania nad społeczną rachunkowością zarówno w ujęciu makro, jak i mikro nie są koncepcją nowatorską i były prowadzone już od lat 80. XX w.

Słowa kluczowe: rachunkowość społeczna, społeczna odpowiedzialność biznesu.

Abstract

Social accounting in the light of research of Polish authors

The aim of the article is to present the essence and prerequisites of social accounting in the light of Polish authors' research. Initially, social accounting developed as a statistical-economic discipline used to capture economic processes on a macroeconomic scale. Social accounting in the micro scale became popular in the late 1970s with the increasing importance of corporate social responsibility. Therefore, the author decided to separate considerations on the essence and development of social accounting in macro- and microeconomic contexts in the article. The analysis shows that studies on the development of social accounting on the macroeconomic scale were conducted in post-war Poland by Peche and Kowalczyk. Accounting of social responsibility (also referred to as social accounting) in micro terms has been discussed since the 1980s. The first publications concerning this issue include works by Jaglińska, Wołkowski, Jarugowa, and Burzymowa. In recent years, the number of publications in this field has significantly increased with the growing interest in corporate social responsibility and the role it has to fulfill in this dimension. As a research method, a review and analysis of the contents of the deliberations and opinions of the authors of selected items from the national literature of the subject have been used. The article points out that the consideration of social accounting, both in macro and micro terms, is not an innovative concept and has been running since the 1980s.

Keywords: social accounting, corporate social responsibility.

---

* Dr inż. Renata Biadacz, adiunkt, Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania, Instytut Finansów, Bankowości i Rachunkowości, rbiadacz@zim.pcz.pl

Wprowadzenie

Cokolwiek będzie się działo z naszą dyscypliną, jakimkolwiek drastycznym zmianom może ona podlegać, jakiejkolwiek funkcje lub obszary działania mogą być przejęte od rachunkowości przez inne dyscypliny (system informacyjny zarządzania, finanse itp.), potrzeba rozliczania się z tytułu odpowiedzialności (accountability) będzie istniała dopóty, dopóki nie staniemy się aniołami.

R. Mattessich, 1994¹

W literaturze przedmiotu można spotkać różne określenia odnoszące się do rachunkowości społecznej. Najważniejszym jest rozróżnienie rachunkowości społecznej w ujęciu makro- i mikroekonomicznym. Mimo występującego w obydwóch terminach słowa „społeczna”, należy zwrócić uwagę, iż nie są one tożsame. Nie można wykorzystywać zamiennie tych dwóch terminów, gdyż sformułowane zostały w różnym czasie i w odniesieniu do odmiennych założeń.

Pierwotnie rachunkowość społeczna dotyczyła gospodarki narodowej (Sojak, 2011, s. 267) i definiowana była jako dyscyplina statystyczno-ekonomiczna, wykorzystywana w celu ujmowania procesów gospodarczych w skali makroekonomicznej (Kowalczyk, 1967, s. 34). Początki tak rozumianej rachunkowości społecznej sięgają lat 40. XX wieku. W Polsce rozprawę habilitacyjną na jej temat napisał w 1959 roku T. Peche. Badania nad rozwojem rachunkowości społecznej w skali makroekonomicznej prowadził również Z. Kowalczyk (1967, 1974). Rachunkowość społeczna w ujęciu mikroekonomicznym rozwinęła się natomiast w latach 70. XX wieku w Stanach Zjednoczonych, gdy coraz częściej poruszany był problem zanieczyszczenia i ochrony środowiska. Nastąpił wówczas wzrost znaczenia idei zrównoważonego rozwoju oraz wyrosłej na jej podstawie koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu. Pilną potrzebą było wypracowanie przez system rachunkowości rozwiązań umożliwiających dostarczanie informacji o sposobach i wynikach realizacji tych koncepcji w jednostkach działających na rynku.

Do pionierów ujęcia rachunkowości społecznej w skali mikro zalicza się R. Graya, D. Owena, M. Mathewsa, J. Guthriego i L. Parkera (Gordon 2007; cyt. za Krasodomska, 2014, s. 191–192). W Polsce do pierwszych publikacji poświęconych temu zagadnieniu należą prace Z. Jaglińskiej (1978, 1983, 1984), A. Jarugowej (1984) i E. Burzymowej (1983, 1986, 1993, 2008). Współczesne ujęcie rachunkowości społecznej doczekało się wielu określeń, m.in.: rachunkowość społeczna, rachunkowość odpowiedzialności społecznej, rachunkowość społecznie odpowiedzialna, rachunkowość społeczno-ekonomiczna czy też raportowanie społeczne (Kirshna, 1996, s. 111). Powyższe pojęcia

---

¹ Cyt. za Burzym (2008, s. 79).

należy traktować jako synonimy rachunkowości odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw pod warunkiem jednak, że użyte są w znaczeniu mikro a nie makro.

Celem artykułu jest prezentacja istoty i przesłanek rachunkowości społecznej w ujęciu zarówno makro, jak i mikro w świetle badań polskich autorów. Jako metodę badawczą zastosowano przegląd i analizę treści rozważań i opinii autorów wybranych pozycji z krajowej literatury przedmiotu. Z artykułu wynika, że rozważania nad społeczną rachunkowością zarówno w ujęciu makro, jak i mikro nie są koncepcją nowatorską i były prowadzone już na przełomie lat 70–80. XX wieku.

1. Rachunkowość społeczna w ujęciu makroekonomicznym

Problemy dostosowania tradycyjnej rachunkowości przedsiębiorstw do potrzeb analiz makroekonomicznych były od dawna przedmiotem zainteresowań teoretyków rachunkowości. Historycznych i teoretycznych źródeł współczesnych systemów rachunkowości społecznej należy doszukiwać się w badaniach nad dochodem narodowym, prowadzonych od narodzin ekonomii politycznej jako nauki. Zdaniem Z. Kowalczyka (1967, s. 11; 1974, s. 13) pierwsze obliczenia dochodu narodowego stanowią niewątpliwie prehistorię rachunkowości społecznej.

Źródło inspiracji dla twórców rachunkowości społecznej stanowiły studia statystyczne G. Kinga (1696)², sformułowana w XVII w. przez W. Petty'ego w Anglii i P. le Pesant de Boisguilberta we Francji koncepcja pojęciowa dochodu narodowego³, oraz pierwsza teoretyczna koncepcja obiegu gospodarczego, którą była *Tablica ekonomiczna* Quesnaya⁴. Spadkobiercą pozytywnych osiągnięć koncepcji quesnayowskiej był Karol Marks. Przedstawienie procesów tworzenia i podziału dochodu narodowego poprzez zbilansowanie przychodów i rozchodów dwóch zasadniczych działów gospodarki narodowej, dokonane w *Kapitale*⁵, jest wykorzystaniem i rozwinięciem koncepcji *Tableau economique* (Peché, 1959, s. 30).

Pierwszym na świecie teoretykiem z zakresu rachunkowości społecznej był I.F. Walicki który w 1877 roku napisał książkę pt. *Teoria rachunkowości w zastosowaniu do*

---

² Zob. (Edey, Peacock, 1954, s. VII); także (Stone, 1947, s. 26). W pracy Clarka (1937, rozdz. X, s. 210 i n.) znajduje się omówienie prac G. Kinga, cyt. za Peché (1959, s. 30).

³ Po nich wielu ekonomistów zajmowało się problemem dochodu narodowego z punktu widzenia teoretycznego, bądź też statystycznego. Spośród nich największy wkład w rozwijanie tej dziedziny nauki ekonomii wnieśli: M. Vauban (1633–1707), A.L. Lavoisier (1743–1793), F. Galiani (1728–1787), G. Palmieri (1721–1794) Wkład wymienionych ekonomistów do rozwoju teorii dochodu narodowego przedstawił Z. Kowalczyk (1961).

⁴ *Tableau Economique* F. Quesnaya (1758). Szerzej temat ten poruszał Z. Dąbrowski (1961, s. 259–273); przedstawienie koncepcji Quesnaya w formie współczesnej (powojennej) rachunkowości społecznej podaje również E. Schneider (1956, s. 133); Podaję za Peché (1959, s. 30).

⁵ Przykład liczbowy Marksa, zawarty w *Kapitale*, t. II, s. 418 (Warszawa 1955), podaje w formie właściwej rachunkowości społecznej E. Schneider (1959, s. 139); przedstawienie uogólnione schematu reprodukcji Marksa zawiera praca O. Langego (1958, s. 218–229).

gospodarki narodowej z załączeniem stanu obliczeń z dziedziny ekonomii Rosji (Brzezin, 1975, s. 12).

Wzrost zainteresowania rachunkowością społeczną nastąpił w latach 20. XX wieku, ze względu na zasadnicze zmiany, jakie wówczas zaszły w dziedzinie obliczania dochodu narodowego poprzez wprowadzenie jego obowiązkowego szacunku, którymi zajmowały się specjalne organy państwowe. W tym czasie zagadnieniami z zakresu rachunkowości społecznej w ujęciu makroekonomicznym zajmowali się m.in. teoretycy radzieccy, wśród których należy wymienić A.P. Rudanowskiego i S.G. Strumilina. A.P. Rudanowski (1925, 1928) napisał kilka prac z zakresu rachunkowości, w których m.in. rozważał problemy zestawiania księgowego bilansu w skali całego państwa. Koncepcja ta niestety nie znalazła kontynuatorów i dopiero prawie w 50 lat później przypomniał ją radziecki statystyk zajmujący się teorią rachunkowości społecznej B.Ł. Isajew (1973). S.G. Strumilin natomiast napisał w 1934 roku rozprawę na temat przebudowy rachunkowości w ZSRR, wskazując na konieczność spełniania przez rachunkowość funkcji mikro- i makroekonomicznych. Jak podaje W. Brzezin (1975, s. 13), jednym z teoretycznych filarów rachunkowości społecznej była opracowana przez W. Leontiewa, pod wpływem radzieckich konstrukcji bilansów w skali ogólnonarodowej, teoria przepływów międzygałęziowych. Zastosowanie bowiem w rachunkowości społecznej zasady podwójnego księgowania pozwoliło na stworzenie metodologicznie jednolitej ewidencji makroekonomicznej.

Pomimo zwiększonego zainteresowania rachunkowością społeczną w okresie międzywojennym, jej rozwój w praktyce datuje się od końca II wojny światowej w krajach Europy Zachodniej (tj. Anglia, Holandia, Francja i Belgia) oraz w Stanach Zjednoczonych. Za jej pierwszą teoretyczną koncepcję, w której postawiono propozycję nowej dyscypliny społecznej, uważa się pracę J. R. Hicksa *The Social Framework*, wydaną w Londynie w 1942 roku, w której pisał „najlepszym sposobem spojrzenia na rachunkowość społeczną jest traktowanie jej jako sumy rachunkowości jednostkowych osób, przedsiębiorstw i innych podmiotów, tworzących gospodarstwo narodowe”⁶. Autorem terminu „rachunkowość społeczna” jest jednak holenderski statystyk E. Van Cleef, który w 1941 roku opublikował w holenderskim czasopiśmie „De Economist” dwa artykuły zawierające tablice rachunkowości społecznej w Holandii za 1938 rok. Niezależnie od uczonych holenderskich podobne opracowania w tym samym okresie przeprowadzili w Anglii J.R. Meade i R. Stone. Opracowania te stały się podstawą standardowego systemu rachunkowości społecznej opracowanego na zlecenie ONZ⁷. Jak podaje T. Peche (1959, s. 34), w studium Stone’a stanowiącym załącznik Raportu Komisji Ekspertów Statystyki Ligi Narodów opublikowany w Genewie w 1947 roku można „doszukiwać się początków rachunkowości społecznej w formie skonkretyzowanej dla celów praktyki statystycznej”. Dalszy rozwój rachunkowości społecznej wiązał się z zadaniami,

⁶ Szerzej zob.: Peche (1959, s. 32), Kowalczyk (1967, s. 29; 1974, s. 19).

⁷ Szczegółowa historia rachunkowości społecznej zawarta jest w pracy Studensky (1958, cyt. za Brzezin, 1975, s. 15).

które mogła ona spełniać w praktyce. Szczegółową analizę możliwości rachunkowości w tym zakresie przedstawił I. Ohlsson (1959, s. 25–34), co podkreślił T. Peche (1959, s. 34).

Powstanie i rozwój rachunkowości społecznej obudziły w latach 40. XX wieku ogromne zainteresowanie teoretyków rachunkowości przedsiębiorstw tą nową dyscypliną. W literaturze anglosaskiej zaczęły pojawiać się prace stanowiące próbę powiązania danych rachunkowości przedsiębiorstw z zakresem informacyjnym rachunkowości społecznej, czego przykładem może być dzieło F. S. Braya (1949)⁸.

Rachunkowość społeczna ukształtowana w Europie Zachodniej wywarła stosunkowo wcześniej wpływ na teorię rachunkowości w Polsce. Jak już wspomniano, badania nad rozwojem rachunkowości społecznej w skali makroekonomicznej prowadzili w Polsce powojennej Tadeusz Peche i Zygmunt Kowalczyk.

Profesor Tadeusz Peche prowadził badania nad możliwością przebudowy rachunkowości przedsiębiorstw w dostosowaniu do potrzeb informacji makroekonomicznej. W swojej pracy *Rachunkowość przedsiębiorstw a rachunkowość społeczna* przedstawił problematykę rachunkowości przedsiębiorstw w świetle metodologii rachunkowości społecznej, a następnie wskazał dalsze perspektywy rozwoju teorii rachunkowości. Swoje rozważania podsumowuje stwierdzeniem, iż „z tych wszystkich przesłanek wyłania się szansa przebudowania teorii rachunkowości i stworzenia z niej nauki o znacznie wyższym niż dotąd stopniu uogólnienia” (Peche, 1959, s. 144). Temat ten wielokrotnie był kontynuowany w pracach Pechego (1973, 1988). W 1963 roku ukazała się nowa książka autora poświęcona temu zagadnieniu (Peche, 1963). Głównym jej założeniem było opracowanie bardziej ogólnych niż dotychczas zasad rachunkowości, które mogłyby funkcjonować w skali mikro- i makroekonomicznej. W wyniku tych prac zbudował oryginalny model ewidencyjny, który nazywany jest w literaturze przedmiotu modelem Tadeusza Pechego.

Zygmunt Kowalczyk (1967, 1974) natomiast dokonał oceny rachunkowości społecznej z punktu widzenia jej przydatności w analizie ekonomicznej i praktyce gospodarczej państwa kapitalistycznego. W tym względzie, na tle krótkiego zarysu powstania i rozwoju rachunkowości społecznej przedstawił jej podstawowe zasady konstrukcyjne oraz przeprowadził analizę wartości poznawczej rachunkowości społecznej, wskazując przy tym na jej ograniczenia w sporządzaniu rachunku makroekonomicznego i analizie ekonomicznej. Ponadto wykazał przydatność praktyczną rachunkowości społecznej w polityce gospodarczej oraz w planowaniu gospodarki polskiej i wyciągnął wnioski *pro domo sua* o przydatności rachunkowości społecznej w warunkach gospodarki polskiej (Kowalczyk, 1974). W swojej kolejnej pracy opisał przykłady rozwiązań stosowanych w poszczególnych krajach (Kowalczyk, 1978), jak odnotował Wołkowski (1984, s. 48).

Do rachunkowości społecznej w ujęciu makroekonomicznym nawiązuje również w swoich pierwszych opracowaniach poświęconym tym zagadnieniom Elżbieta Burzym. Zdaniem profesor Burzym „rozwija się rachunkowość państwowa (rachunkowość

⁸ Szerzej zob. Peche (1973, s. 23; 1959, s. 32).

dochodu narodowego) oraz różne nurty rachunkowości społecznej, wywodzącej się bądź z krytyki dochodu narodowego jako miernika efektów gospodarowania [...], bądź z idei tzw. bilansów socjalnych, w których przedsiębiorstwa prezentują szerokiej opinii społecznej informacje o wszelkich pozytywnych i negatywnych skutkach ich działalności, odczuwalnych przez szeroko rozumiane otoczenie podmiotu gospodarczego” (Burzym, 1983, s. 29).

Analizując powyższą literaturę przedmiotu należy stwierdzić, iż istotną cechą charakteryzującą rachunkowość społeczną było zastosowanie systemu kont księgowych i bilansujących się zapisów do przedstawienia procesów tworzenia, podziału i zużycia dochodu narodowego. Według T. Pechego powojenną „rachunkowość społeczną należy uważać po prostu za międzynarodową i regulowaną pod auspicjami ONZ formę statystyki dochodu narodowego”. Jest ona systemem makroekonomicznych zestawień statystyczno-ekonomicznych wykorzystujących zasadę podwójnego księgowania.

Rachunkowość społeczna ujmowana była wówczas w dwóch ujęciach. W szerszym ujęciu stanowiła dyscyplinę statystyczno-ekonomiczną badającą strumienie materialno-rzeczowe oraz strumienie finansowe w skali gospodarki narodowej w sposób zintegrowany, a u jej podstaw tkwiła idea bilansowania strumieni określonych wielkości ekonomicznych w gospodarstwie narodowym (Kowalczyk, 1974, s. 5). W węższym ujęciu natomiast, rachunkowość społeczna definiowana była jako technika statystyczna służąca do przedstawienia w formie ilościowej obrazu całokształtu gospodarki narodowej badanego kraju. Jak podaje Z. Kowalczyk (1974, s. 5–6), „za pomocą tej rachunkowości ujmuje się całość działalności gospodarczej kraju w system kont rachunkowych i bilansów syntetycznych, odzwierciedlających wszystkie zaszczości gospodarcze w określonym czasie. Pozwala ona ująć wszelkie przepływy dóbr i usług oraz strumienie finansowe na obszarze danego kraju w przedziale czasowym, a przede wszystkim służy do ewidencjonowania i analizy procesu tworzenia, podziału i zużycia dochodu narodowego”⁹.

2. Rozwój rachunkowości społecznej w ujęciu mikroekonomicznym w świetle badań polskich naukowców w latach 80. XX wieku

Od początku lat 70. ubiegłego wieku, po opublikowaniu raportu Klubu Rzymskiego *Granice wzrostu*, w którym unaoczniło ogromne zagrożenie wyczerpywania się zasobów naturalnych oraz katastroficzne skutki tego zjawiska dla ludzkości (Meadows i in., 1973, s. 25), coraz częściej zaczęto przywiązywać coraz większą wagę do problemów natury społecznej, do ich analizy oraz związanych z tym prób udoskonalenia mechanizmu funkcjonowania społeczeństw i stałego podnoszenia „jakości życia”. Problemem społecznym stała się ochrona środowiska naturalnego, coraz szerzej występowała

---

⁹ Rachunkowość społeczna stosowana ówczesnie w państwach kapitalistycznych była odpowiednikiem bilansów syntetycznych sporządzanych w państwach socjalistycznych (Kowalczyk, 1974, s. 6).

potrzeba liczenia się ze skutkami i kosztami społecznymi decyzji ekonomicznych mikro- i makropodmiotów (Jaglińska, Jarugowa, 1978, s. 37). Odpowiedzią na ciągle zmieniające się otoczenie przedsiębiorstw była idea społecznej odpowiedzialności biznesu (*corporate social responsibility*), której istotą jest bardziej etyczne i odpowiedzialne, wielopłaszczyznowe postępowanie przedsiębiorstw wobec grup społecznych i środowiska naturalnego, na które oddziałuje poprzez prowadzoną przez siebie działalność. Uświadomienie faktu, że przedsiębiorstwa są odpowiedzialne przed społeczeństwem za efekty swej działalności stworzyło podstawy do wykształcenia się nowej dyscypliny rachunkowości jaką jest rachunkowość odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw (Jaglińska, 1984, s. 16). Należy więc za M. Stępień (2001, s. 179–180) podkreślić, iż rachunkowość społeczna w ujęciu „mikro” powstała jako efekt „oddolnej” presji społecznej wywieranej na przedsiębiorstwa i mającej spowodować wzięcie pod uwagę w gospodarczych działaniach interesów jak największej liczby grup społecznych. Ma ona na celu przedstawienie, w jaki sposób przedsiębiorstwo integruje się ze społeczeństwem i otoczeniem, w którym działa, jak również ma za zadanie dostarczenie informacji wspomagających kierownictwo w działaniu w bardziej społecznie odpowiedzialny sposób („Social Accounting”, 2012).

Analizując dorobek polskich autorów poświęcony społecznemu wymiarowi rachunkowości w ujęciu mikro warto zauważyć, że do pierwszych publikacji poświęconych temu zagadnieniu należą, jak już wspomniano wcześniej, prace Zuzanny Jaglińskiej, Alicji Jarugowej, Jerzego Wołkowskiego i Elżbiety Burzymowej. Profesor Alicja Jaruga zarysowała rachunkowość społeczną na tle tendencji rozwoju rachunkowości. Uważała, że rachunkowość rozpatrywana jest w trzech płaszczyznach: polityki, strategii i operacjonalizacji oraz z dwóch punktów widzenia: organizacji i społeczeństwa jako całości. Wskazała jaką rolę w tym zakresie odgrywa rachunkowość finansowa, a jaką stosowana coraz powszechniej w latach 80. XX wieku rachunkowość zarządcza. Odpowiedzialność przedsiębiorstw w ujęciu A. Jarugowej rozpatruje się „biorąc pod uwagę przedsiębiorstwo w izolacji, w którym jedynym kryterium efektywności jest maksymalizacja zysku i w sytuacji współdziałania wielu partnerów w szerokim kontekście społecznym” (Jarugowa, 1984, s. 12). W tym przypadku rozwija się wielokryterialna rachunkowość nadwyżki w rodzaju produkcji netto, dodanej wartości itp. Ponieważ wartość dodana służy do pomiaru produktywności dokonywanego zarówno na poziomie gospodarki narodowej jak i przedsiębiorstwa to według A. Jarugowej rachunkowość nadwyżki ma społeczno-ekonomiczny aspekt i stanowi rodzaj technologii społecznej, w której chodzi o kształtowanie społecznej efektywności. Zdaniem autorki łatwo zauważyć, iż „dominujący wpływ na współczesny rozwój rachunkowości miało uznanie podmiotowości czynnika pracy, tj. traktowanie człowieka, jakości jego życia jako działanie a nie wyłącznie środka do uzyskania celu” (Jarugowa, 1984, s. 12).

Zuzanna Jaglińska napisała pod kierunkiem profesor Alicji Jarugowej pracę doktorską stanowiącą próbę analizy koncepcji rozwiązań rachunkowości społecznej odpowiedzialności na przykładzie korporacji działających w Stanach Zjednoczonych. Badaniami objęła całokształt rozwoju rachunkowości społecznej odpowiedzialności, a więc od momentu jej ukształtowania się w Stanach Zjednoczonych (przełom lat 60. i 70.), aż do początku

lat 80. XX wieku. włącznie. Jest to rozprawa mająca charakter studium teoretycznego, opartego na rozumowaniu zarówno dedukcyjnym, jak i indukcyjnym napisana na podstawie bardzo bogatej literatury przedmiotu, głównie anglojęzycznej¹⁰.

Z. Jaglińska w swoim opracowaniu wskazywała na zwiększenie zakresu odpowiedzialności przedsiębiorstw przed społeczeństwem niezbędne do konkurowania we współczesnym społeczeństwie „[...] bowiem społeczeństwo powierzyło przedsiębiorstwom znaczną część swoich zasobów, a te jako powiernicy powinny tak nimi gospodarować, żeby przyczynić się do poprawy jakości życia całego społeczeństwa” (Jaglińska, 1984, s. 16). Autorka przytoczyła również jedną z pierwszych definicji rachunkowości odpowiedzialności społecznej R.K. Elliotta, według której rachunkowość odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw ma za zadanie systematyczny opis wpływu decyzji przedsiębiorstwa na zanieczyszczenie środowiska naturalnego, na zużycie nieodnawialnych zasobów i na inne czynniki ekologiczne, na bezpieczeństwo publiczne, na zdrowie i oświatę, na prawa jednostek i grup społecznych oraz na wiele innych aspektów społecznych. Zdaniem Z. Jaglińskiej (1984, s. 18) odpowiednio do tego należy stworzyć taki system sprawozdawczości wewnętrznej i zewnętrznej, aby wszystkie zainteresowane strony były regularnie informowane o poszczególnych aspektach działalności przedsiębiorstwa.

Jerzy Wołkowski natomiast przedstawił stan oceny rachunkowości odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstwa w wybranych krajach, tj. RFN, Japonii, Francji i USA, które to kraje w opinii autora odgrywały wiodącą rolę w świecie kapitalistycznym (Wołkowski, 1984, s. 47–55).

Aspekty społeczno-środowiskowe oraz problematyka rachunkowości społecznej odpowiedzialności podejmowane były już od lat 80. XX wieku również przez profesor Elżbietę Burzym, której zdaniem, w miarę wzrostu świadomości powiązań działalności gospodarczej z innymi dziedzinami aktywności człowieka oraz z elementami środowiskowymi coraz częściej jest dostrzegany społeczny aspekt tej działalności i uwidacznia się coraz wyraźniej tendencja do rozpatrywania zagadnień gospodarczych w tym aspekcie¹¹. Z wąskich ram obejmujących problematykę pomiaru i oceny indywidualnej efektywności finansowej wyłania się coraz wyraźniej złożony problem pomiaru i oceny efektywności społecznej. Rozwiązaniu tego problemu służyć powinny odpowiednio ujęte i powiązane ze sobą rachunki cząstkowe, tj.

- rachunek społecznych kosztów,
- rachunek społecznych rezultatów (pozytywnych i negatywnych).

Podstawę dla prowadzenia takich rachunków w skali makroekonomicznej w opinii autorki powinny stanowić przede wszystkim odpowiednio prowadzone rachunki w skali mikroekonomicznej (1983, s. 30).

---

¹⁰ Na podstawie autoreferatu autorki: (Jaglińska, 1983). W artykule opublikowanym rok później w „Zeszytach Teoretycznych Rady Naukowej” SKwP autorka nakreśliła zarys problemu rachunkowości odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw kapitalistycznych (Jaglińska, 1984, s. 15–21).

¹¹ Szerzej problematykę zrównoważonego rozwoju autorka porusza w opracowaniu: Burzym (1986, s. 3–5).

Profesor Burzym (1990, 2008a, 2008b) niejednokrotnie podkreślała korzyści płynące z zastosowania idei społecznej odpowiedzialności, która może być źródłem zaspokajania różnorodnych, ważnych z punktu widzenia społeczeństwa potrzeb, takich jak np. ochrona środowiska naturalnego, walka z dyskryminacją i wykluczeniem społecznym czy tworzenie przyjaznych i trwałych miejsc pracy¹².

W swoich opracowaniach odnosiła się również do roli jaką odgrywa w tym zakresie rachunkowość. Podkreślała, że potrzeby rozwijającej się gospodarki, rozpatrywane w ścisłym powiązaniu zarówno z postępowaniem techniczno-organizacyjnym, jak też ze zmianami zachodzącymi w procesach społecznych i w środowisku naturalnych wywołały w latach 80. XX wieku dynamiczny rozwój rachunkowości na świecie (1986, s. 18) i wyraźne ukierunkowanie jej na potrzeby racjonalnego zarządzania i rozrachunku z tytułu odpowiedzialności podmiotów gospodarczych za rezultaty ich działania (ekonomiczne, społeczne i ekologiczne). Istota i ewolucja rachunkowości oraz jej współczesna struktura i funkcja w kontekście wzrostu znaczenia w ostatnim półwieczu koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw i związanej z nią konieczności pomiaru efektywności przedsiębiorstw rozumianej jako efektywność społeczno-ekonomiczna były przedmiotem rozważań ostatniego opracowania autorki poświęconym tym aspektom. Należy zgodzić się z jej słowami, że „rachunkowość staje się w coraz większym stopniu dobrem społecznym [...]. Oparta na społecznie ukształtowanych i powszechnie akceptowanych zasadach i regułach stymuluje gospodarność oraz zachowania etyczne, stwarza bowiem udokumentowaną podstawę rozrachunku (wewnętrznego i zewnętrznego) z tytułu odpowiedzialności podmiotów gospodarczych za efektywność i społeczno-ekonomiczną racjonalność gospodarowania. Jest zatem instrumentem kształtowania oraz utrzymania ładu ekonomicznego i finansowego” (Burzym, 2008b, s. 83–84). Ponadto podkreślała znaczenie, jakie odgrywa mierzenie wyników, poziomu realizacji celów i założeń, a następnie komunikacji i raportowania zarówno wewnętrznego jak i zewnętrznego, w celu wykazania zasadności podjętych decyzji w aspekcie zaspokojenia obecnych potrzeb społeczeństwa, zapewniając jednocześnie możliwość zaspokojenia takich potrzeb przyszłym pokoleniom. Według Elżbiety Burzym (2008a, s. 17–22) jest to kluczowy element i warunek pełnego wdrożenia idei odpowiedzialnego biznesu w przedsiębiorstwie.

3. Rachunkowość społecznej odpowiedzialności w świetle współczesnych badań polskich naukowców

W ostatnich latach pojawia się coraz więcej publikacji poświęconym szeroko pojętej rachunkowości społecznej. Zdaniem Elżbiety Pogodzińskiej-Mizdrak (2010, s. 179) „dziś, w kontekście wzmożonych wymagań co do rzetelności, przejrzystości oraz wiarygodności, a także akcentowania współzależności gospodarczej, środowiskowej i społecznej przedsiębiorstw, rachunkowość odpowiedzialności społecznej znajduje się w fazie odrodzenia”.

---

¹² Szerzej o dorobku E. Burzym w kontekście społecznej odpowiedzialności biznesu traktuje E. Śnieżek (2014, s. 75–88).

Przyczyniły się do tego zmiany, jakie zachodzą na świecie. Ewolucję rachunkowości i jej reguł prawnych determinuje globalizacja gospodarki światowej. Funkcjonowanie przedsiębiorstw we współczesnym świecie obarczone jest wysokim ryzykiem. Można powiedzieć, że ryzyko i niepewność stały się podstawowymi cechami współczesnego otoczenia konkurencyjnego. Złożoność zachodzących procesów gospodarczych oraz coraz silniej ujawniająca się tendencja do globalizacji są przyczyną licznych problemów w świecie biznesu. Dzisiejszy świat gospodarczy to świat licznych skandali gospodarczych wielkich przedsiębiorstw, działających w strategicznych sferach gospodarki państwa i całego świata. W związku z tym niezbędna staje się umiejętność przewidywania przyszłości, oszacowania przez przedsiębiorstwa własnych potencjałów i możliwości. Coraz większego znaczenia nabiera więc znów idea społecznej odpowiedzialności.

Problematyką szeroko pojętej rachunkowości społecznej zajmuje się m.in. Tomasz Gabrusewicz (2010; 2012). Zdaniem autora „rachunkowość odpowiedzialności społecznej to rachunkowość uwzględniająca obciążenia i korzyści dla społeczeństwa wynikające z działalności konkretnego podmiotu gospodarującego, przedstawione w formie wartościowej lub opisowej” (Gabrusewicz, 2012, s. 34; 2010, s. 60). Rachunkowość odpowiedzialności społecznej można zdefiniować jako: „pomiar i publikowanie informacji o wpływie, jaki działalność przedsiębiorstwa ma na społeczeństwo jako całość. Informacje takie mogą być wykorzystywane przez zarządy zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz przedsiębiorstwa i jako takie zyskują szerszy zasięg niż te, które są przygotowywane i przekazywane w sposób tradycyjny” (Gabrusewicz, 2010, s. 57). W swojej pracy T. Gabrusewicz podkreśla rolę rachunkowości w procesie sprawowania kontroli i nadzoru nad podmiotami gospodarującymi, w szczególności w ramach nadzoru korporacyjnego. Rozważania prowadzone są na gruncie teorii rachunkowości i teorii odpowiedzialności społecznej, a docelowym podmiotem rozważań są podmioty gospodarujące w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów publicznego zaufania. W książce została po raz pierwszy podjęta próba zdefiniowania rachunkowości odpowiedzialności społecznej i wskazania tej koncepcji rachunkowości jako swoistego instrumentu nadzoru korporacyjnego w realizacji odpowiedzialności społecznej korporacji (Gabrusewicz, 2010, s. 13).

Kolejnym badaczem zajmującym się istotą rachunkowości odpowiedzialności społecznej był Janusz Samelak. W latach 2011–2013 napisał kilka opracowań poświęconym tym zagadnieniom (Samelak, 2011; 2012; 2013). Zwieńczeniem rozważań Samelaka w tym obszarze jest praca z 2013 roku *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*. Przedstawił w niej ramy koncepcyjne zintegrowanego sprawozdania, które jako narzędzie komunikacji społecznej realizuje społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstwa. J. Samelak (2013, s. 100) zdefiniował rachunkowość odpowiedzialności społecznej jako „system pomiaru ekonomicznego odnoszącego się do wartości majątku i kapitału oraz efektów gospodarowania nimi w przedsiębiorstwie, stosującego podejście etyczne i celowo zorientowanego na potrzeby zarządzania przedsiębiorstwem oraz jego wewnętrznego i zewnętrznego rozrachunku z tytułu ekonomicznej, społecznej i środowiskowej odpowiedzialności”.

Mieczysław Dobija (1998, s. 51–52) używa określenia „rachunkowość społeczno-ekonomiczna”, przyjmując jako „desygnat tego pojęcia system wiedzy obejmujący obecną rachunkowość plus rozszerzenie tego systemu na wymiar społeczny, zwłaszcza uwzględnienie w sprawozdaniach stanów rzeczy dotyczących aktywów społecznych”. W nazwie podkreślona jest relacja zawierania się dwóch systemów wiedzy: rachunkowości tradycyjnej i rachunkowości społeczno-ekonomicznej. Oznacza to, że zagadnienie uwzględnienia w rachunkowości wartości aktywów społecznych w firmie traktuje się integralnie w kategoriach paradygmatów rachunkowości, respektując (na ile to możliwe) jej podstawowe zasady lub wskazując, które zasady należy zmienić bądź poszerzyć dotychczasową interpretację.

Studia w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu prowadziła również Marta Stępień. Jej badania w dużej mierze oscylują wokół aspektu kosztów ochrony środowiska (Stępień, 2000; 2004), prezentacji przesłanek, istoty i przejawów społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w rachunkowości oraz jej wpływu na ewolucję rachunkowości w dwóch zasadniczych obszarach – kapitału przyrodniczego (środowiska) i kapitału ludzkiego (intelektualnego) (Stępień, 2001; 2007), jak również rewizji finansowej w kontekście społecznej odpowiedzialności jednostek gospodarczych (Stępień, 2009). Autorka uważa, że:

Rola rachunkowości w realizacji społecznej odpowiedzialności wynika z istoty tego systemu informacyjno-kontrolnego, który wskazuje nie tylko możliwości pomiaru wartościowego i ilościowego czynników kształtujących elementy odpowiedzialności, ale także stanowi instrument kontroli jej realizacji, czyli pozwala rozliczyć jednostkę gospodarczą z odpowiedzialności społecznej na podstawie odpowiednio skonstruowanego sprawozdania (raportu). Na tej podstawie możliwe jest wyciągnięcie konsekwencji prawnych i społecznych, a także rynkowych, wobec podmiotów odpowiedzialnych za niewłaściwe prowadzenie działalności (Stępień, 2009, s. 355).

Ewolucja rachunkowości odpowiedzialności społecznej jest przedmiotem rozważań podejmowanych także przez Elżbietę Pogodzińską-Mizdrak (2008, 2010) i Joannę Krasodomską (2014). Zdaniem E. Pogodzińskiej-Mizdrak rachunkowość odpowiedzialności społecznej, jeden z czynników doskonalenia praktyk społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, a tym samym koncepcje społecznej odpowiedzialności są szansą na rozwój rachunkowości (Pogodzińska-Mizdrak, 2010, s. 179). Autorka zwraca uwagę na wielowymiarowość i wieloaspektowość idei koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu gospodarowania i inwestowania, których rozwinięcie w teorii i praktyce może nadać nowy wymiar ekonomii stosowanej, a także podkreśla udział systemu informacyjno-kontrolnego rachunkowości w systemie informacyjnym zarządzania (Pogodzińska-Mizdrak, 2010, s. 175–183).

J. Krasodomska (2014, s. 191–197) natomiast w swoim opracowaniu w 2014 roku przedstawia syntetyczny rozwój koncepcji rachunkowości społecznej na świecie i w Polsce. Należy jednak podkreślić, że problematyka rachunkowości społecznej podejmowana była przez autorkę również w innych opracowaniach. W 2010 roku odniosła się do perspektywy rozwoju informacyjnej funkcji rachunkowości w kontekście społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (Krasodomska, 2010a, s. 334–341).

W opracowaniu tym ta autorka zwróciła uwagę, że rachunkowość społeczna (*social accounting*) jest procesem, w ramach którego organizacja, niezależnie od jej rozmiaru czy branży, w której działa, przedstawia swoją działalność w sferze społecznej, środowiskowej i ekonomicznej. Zewnętrzna (finansowa) rachunkowość społeczna ma na celu przedstawienie, w jaki sposób przedsiębiorstwo integruje się ze społeczeństwem i otoczeniem, w którym działa. Wewnętrzna (zarządcza) rachunkowość społeczna ma za zadanie dostarczenie informacji, które wspomogą kierownictwo w działaniu w bardziej społecznie odpowiedzialny sposób. Rachunkowość społeczna – zewnętrzna i wewnętrzna – nie funkcjonują odrębnie, lecz w sytuacji idealnej są wtopione w system finansowej i zarządczej rachunkowości przedsiębiorstwa. W kolejnym opracowaniu prowadzi rozważania na temat roli rachunkowości społecznie odpowiedzialnych przedsiębiorstw w dobie kryzysu gospodarczego (Krasodomska, 2010b).

Należy nadmienić, iż autorską próbę sformułowania definicji zarządczej rachunkowości odpowiedzialności społecznej podjęła B. Zyznarska-Dworczak (2014, s. 334–341). Na podstawie sformułowanej definicji autorka poddała analizie rolę rachunkowości zarządczej w realizacji strategii odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstwa.

D. Garstecki (2015, s. 49–56) stawia natomiast pytanie, czy rachunkowość odpowiedzialności społecznej można traktować jako paradygmat rachunkowości? Na podstawie przeprowadzonych rozważań, opartych przede wszystkim na filozofii nauki T.S. Kuna i K.R. Poppera, stawia tezę, że rachunkowość odpowiedzialności społecznej można traktować jako nowy paradygmat rachunkowości, lecz o nieugruntowanej jeszcze pozycji. Jako potwierdzenie swojego stanowiska powołuje się na opinię S. Maxfielda o tym, że zagadnienia społecznej odpowiedzialności w rachunkowości są podejmowane w licznych pracach, lecz nie stanowią jeszcze badań głównego nurtu (Maxfield, 2013, s. 15).

Wiele ciekawych opracowań dotyczących poruszanej problematyki odnajdujemy również w monografii *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – teoria i praktyka* pod redakcją M. Remlein (2013), jak również w pracach *Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju. Gospodarka – etyka – środowisko* (red. D. Dziawgo, G. Borys, 2014) i *Finanse i rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju – odpowiedzialność, etyka, stabilność finansowa*, t. 2, *Rachunkowość* (red. R. Kurek, G. Borys, 2015). We wszystkich tych opracowaniach zawarto rozważania dotyczące m.in. zasad wyceny sprawozdania finansowego w realizacji koncepcji CSR, raportowania w zakresie zrównoważonego rozwoju jako elementu rachunkowości, zagadnienia rachunkowości odpowiedzialności społecznej w odniesieniu do jednostki samorządu terytorialnego czy szpitali, kosztów ochrony środowiska, etyki w rachunkowości i zintegrowanej sprawozdawczości.

W ostatnich latach coraz częściej rozważania oscylują wokół raportowania społecznej odpowiedzialności oraz zintegrowanej sprawozdawczości. Aspekt ten poruszają m.in. E. Walińska (2015), M. Remlein (2015), E. Eljasiak (2011), M. Sobczyk (2012; 2013a; 2013b; 2016), J. Fijałkowska (2016a; 2016b; 2015; 2014), J. Fijałkowska, M. Sobczyk (2012; 2014), K. Raczkowski, Ł. Sułkowski, J. Fijałkowska (2016), Ł. Matuszak (2015a; 2015b; 2013), J. Wiśniewska (2015), E. Chojnacka, J. Wiśniewska

(2016), T. Mikulska i G. Michalczyk (2015). Ponadto problematyce tej poświęcony został numer „*Studia Oeconomica Posnaniensia*” 2015, 3 (1) pod redakcją A. Kameli-Sowińskiej.

Podsumowanie

Korzenie rachunkowości społecznej sięgają XVII wieku. Pierwotnie jednak rozwijała się rachunkowość społeczna stanowiąca system makroekonomicznych zestawień statystyczno-ekonomicznych wykorzystujących zasadę podwójnego księgowania. W Polsce po II wojnie światowej badania w tym zakresie, jak wykazano w niniejszym opracowaniu, prowadzili przede wszystkim Z. Kowalczyk, T. Peche i E. Burzym. Należy jednak zauważyć, że począwszy od lat 80. XX w. zainteresowanie badaczy rachunkowości ukierunkowane zostało na rachunkowość społeczną w ujęciu mikro, zwaną również rachunkowością społecznej odpowiedzialności, czy społeczno-ekonomiczną. Rachunkowość społecznej odpowiedzialności powstała w odpowiedzi na rosnące wymagania stawiane przed rachunkowością w dobie gwałtownych zmian zachodzących w otoczeniu gospodarczym, a w szczególności nagłośnionego w latach 70. XX wieku, zagrożenia dla społeczeństwa, wynikającego z postępującej gwałtownie degradacji środowiska naturalnego i wyczerpywania się zasobów naturalnych. Zdarzenia te spowodowały stopniowy wzrost świadomości ekologicznej i społecznej przedsiębiorstw. Wraz z rozwojem koncepcji „zrównoważonego rozwoju” oraz społecznej odpowiedzialności biznesu intensyfikowane były bowiem działania społeczne, ekologiczne i kulturalne. Można więc za Aldoną Kamelą-Sowińską stwierdzić, że „rachunkowość społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw to termin i temat zupełnie nowy, patrząc z perspektywy ponad 500-letniej historii rachunkowości. Ale już dziś można powiedzieć, że od tej rachunkowości nie ma odwrotu i należy jej poświęcać naukowy czas i intelektualne emocje” (Kamela-Sowińska, 2015, s. 70).

W latach 80. XX wieku badania w tym zakresie prowadzone były przede wszystkim przez Z. Jaglińską, A. Jarugową, E. Burzym i J. Wołkowskiego, których publikacje stanowią cenny wkład w rozwój tej problematyki.

Ostatnie dwie dekady to okres kolejnych zmian, to czas postępującej w gwałtowny sposób globalizacji, nasilającej się konkurencji, wzrastającej złożoności zachodzących procesów gospodarczych. Wzrasta niepewność i ryzyko funkcjonowania co spowodowało odrodzenie się „uśpionej” w latach 90. XX wieku idei odpowiedzialności społecznej i wzrost znaczenia rachunkowości społecznej. Profesor Anna Karmańska stwierdza nawet, że „to społeczna odpowiedzialność biznesu »przyypina się« do rachunkowości, po to, by bardziej siebie uwiarygodnić, bo rachunkowość mimo wszystko jest bastionem rzetelności i wiarygodności w świecie szacunków, liczb, przybliżeń i trudnej predykcji nawet co do najbliższej przyszłości [...]” (Karmańska, 2013).

W tym okresie pojawiło się bardzo dużo ciekawych opracowań podejmujących problematykę rachunkowości społecznej odpowiedzialności. Trudno jest poddać analizie

wszystkie opublikowane opracowania, dlatego też w niniejszym artykule analizie poddane zostały wybrane, znaczące w tej problematyce, zdaniem autorki, opracowania. Pod rozważania wzięto publikacje tylko z zakresu rachunkowości społecznej, a nie wchodzące szczegółowo w jej problematykę, gdyż nie pozwalają na to ramy niniejszego opracowania. Należy nadmienić tylko, że często podejmowanym przedmiotem rozważań jest aspekt środowiskowy rachunkowości społecznej. Tematyką tą zajmowali się m.in. K. Sawicki (1996), E. Burzym (1993), G. Borys (1999, 2001), E. Hellich, M. Klo-nowska, (2007), M. Paszula (2001), P. Szczypa (2010, 2011), M. Stępień (m.in. 2000, 2004), A. Szadziewska (2006), P. Kabalski (2010), W.A. Nowak (2010), J. Majchrzak (2011, 2006), M. Węgrzyńska (2013), M. Macuda (2015), A. Balicka (2016, 2014), R. Dyląg i E. Puchalska (2014), E. Chojnacka (2014).

Ostatnio natomiast, jak wykazano w niniejszym artykule, wiele publikacji traktuje o raportowaniu społecznej odpowiedzialności.

Problematyka społecznej odpowiedzialności biznesu jest też przedmiotem badań projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki. Z danych zamieszczonych na stronie NCN wynika, że dotychczas zrealizowanych zostało sześć projektów podejmujących tą problematykę (załącznik), jednakże tylko jeden z nich odnosił się do sprawozdawczości w zakresie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw. Brak projektów dotyczących roli rachunkowości jaką odgrywa w społecznie odpowiedzialnym przedsiębiorstwie pozwala na wyciągnięcie wniosku, że pomimo rosnącego zainteresowania badaczy rachunkowości zagadnieniem odpowiedzialności społecznej problematyka ta nie została wystarczająco zgłębniona, a co za tym idzie, konieczne są dalsze badania w tym zakresie.

Analizując literaturę przedmiotu należy zauważyć, że począwszy od lat 80. XX wieku, wraz z rozwojem rachunkowości odpowiedzialności społecznej, w publikacjach często przewija się pytanie, czy przedsiębiorstwa w ogóle i czy tylko one powinny poczuwać się do odpowiedzialności wobec społeczeństwa. Zarówno zwolennicy, jak i przeciwnicy przedstawiają szereg argumentów mających uzasadniać lub negować konieczność obarczenia przedsiębiorstwa taką odpowiedzialnością. Już w 1984 roku Z. Jaglińska dokonała bardzo ciekawej syntezy argumentów zarówno zwolenników, jak i przeciwników tej koncepcji (Jaglińska, 1984, s. 20–22). Problem ten w dalszym ciągu często jest poruszany, gdyż w opinii profesora Kazimierza Sawickiego rachunkowość społeczna nie została jeszcze całkowicie zaakceptowana przez środowisko naukowe. Jest to widoczne szczególnie w krajach, gdzie nie obserwuje się jej długoletniej tradycji i postępującego rozwoju, m.in. w Europie Środkowo-Wschodniej¹³. Zdaniem autora bowiem „obecnie problematyka rachunkowości społecznej jest z pewnością częściej podejmowana przez badaczy niż 40 lat temu, ale nadal nie należy do jej *mainstreamu*,

---

¹³ S. Sawicki podaje w wątpliwość „przyznanie informacji o społecznej odpowiedzialności biznesu określenia rachunkowości społecznej”, gdyż informacje te nie są prezentowane w obligatoryjnych sprawozdaniach finansowych, a jedynie częściowo w dołączanym do nich sprawozdaniu z działalności (Sawicki, 2013, s. 222).

a anglojęzyczne czasopisma z jej zakresu nie znajdują się w grupie najbardziej uznawanych i wysoko punktowanych”. Podobne wątpliwości w swoich publikacjach przedstawiają A. Kamela-Sowińska (2009, s. 213–228), zastanawiając się, czy sprawozdawczość społeczna to jeszcze rachunkowość, czy M. Cieślak (2012), zadając pytanie *Czy rachunkowość przestaje być rachunkowością?* w tytule artykułu, pisząc o zmieniającej się roli rachunkowości, otwieraniu się rachunkowości na nowe obszary i uwzględnianiu uwarunkowań społecznych przy podejmowaniu decyzji w dziedzinie rachunkowości.

Literatura

- Balicka A. (2016), *Sprawozdawczość środowiskowa – światowe trendy ujawniania informacji środowiskowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 436, s. 30–38.
- Balicka A. (2014), *Sprawozdawczość środowiskowa w branży motoryzacyjnej*, „Prace Naukowe UE we Wrocławiu”, 329, s. 19–27.
- Borys G. (1999), *Badania kosztów ochrony środowiska w Unii Europejskiej*, [w:] *Zarządzanie kosztami w polskich przedsiębiorstwach w aspekcie integracji Polski z Unią Europejską*, materiały konferencyjne, cz. 1, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa, s. 49–55.
- Borys G. (2001), *Tradycyjna rachunkowość przedsiębiorstwa a rachunkowość ekologiczna*, [w:] B. Micherda (red.), *Ewolucja polskiej rachunkowości na tle rozwiązań światowych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, s. 32–40.
- Borys G., Dziawgo D. (red.), (2014), *Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju. Gospodarka – etyka – środowisko*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 329.
- Bray F.S. (1949), *Social Accounts and the Business Enterprise Sector of the National Economy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Brzezin W. (1975), *Problemy przebudowy teorii rachunkowości w Polsce Ludowej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej”, 96.
- Burzym E. (2008a), *Przesłanki, kierunki i przejawy moich zainteresowań naukowo-badawczych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 45 (101), s. 17–22.
- Burzym E. (2008b), *Spoleczna funkcja rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 45 (101), s. 79.
- Burzym E. (1993), *Spoleczny i ekologiczny aspekt współczesnej ewolucji rachunkowości w gospodarce rynkowej*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, 401, s. 5–20.
- Burzym E. (1990), *Rola i funkcje rachunkowości w roku 2000*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce”, 16.
- Burzym E. (1986), *Nowoczesna rachunkowość stymulatorem wzrostu ekonomicznej efektywności gospodarowania*, SKwP, Katowice.
- Burzym E. (1983), *Problemy współczesnej ewolucji rachunkowości*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, 179.
- Chojnacka E. (2014), *Raportowanie danych w obszarach środowiskowym i społecznym w publicznych spółkach sektora energetycznego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 329, s. 36–44.
- Chojnacka E., Wiśniewska J. (2016), *Raportowanie danych CSR w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 436, s. 55–63.
- Cieślak M. (2012), *Czy rachunkowość przestaje być rachunkowością?*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu”, 233, s. 19–26.
- Clark C. (1937), *National Income a. Outlay*, Macmillan, London.
- Dąbrowski Z. (1961), *Fizjokratyczne Tableau Economique z punktu widzenia koncepcji rachunku społecznego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 3, s. 259–273.
- Dobjija M. (1998), *Sprawozdanie bilansowe w rachunkowości społeczno-ekonomicznej*, „Zeszyty Naukowe AE w Krakowie”, 514, s. 51.

- Dyląg R, Puchalska E. (2014) *Raportowanie zagadnień środowiskowych i społecznych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 75 (131), s. 23–46.
- Edey H. C, Peacock A. T. (1954), *National Income a. Social Accounting*, Routledge, London.
- Eljasiak, E. (2011), *W kierunku zintegrowanej sprawozdawczości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 62 (118), s. 99–110.
- Fijałkowska J. (2016a), *Model LBG a pomiar efektywności działań społecznie odpowiedzialnych*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, 4 (11), s. 64–77.
- Fijałkowska J. (2016b), *Raportowanie informacji niefinansowych zgodnie z nową dyrektywą UE 2014/95/EU jako wyzwanie dla przedsiębiorstw*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 436, s. 115–122.
- Fijałkowska J. (2015), *Raportowanie CSR a kwestie etyki i odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 396, s. 39–47.
- Fijałkowska J. (2014), *CSR reporting and XBRL standard alignment decisive for the future of finance and accounting*, „Acta Universitatis Lodzianis”, Folia Oeconomica”, 2 (300), s. 75–85.
- Fijałkowska J., Sobczyk M. (2012), *Sprawozdawczość działań w ramach społecznej odpowiedzialności wyzwaniem dla polskich przedsiębiorstw*, „Zarządzanie i Finanse”, 1 (3), s. 141–151.
- Fijałkowska J., Sobczyk M. (2014), *Raportowanie społecznie odpowiedzialnych działań przedsiębiorstwa – wiarygodne informowanie czy narzędzie PR*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, XV (4/2), s. 189–204.
- Gabrusewicz T. (2012), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – próba zdefiniowania*, [w:] W. Gabrusewicz, J. Samelak (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 27–37.
- Gabrusewicz T. (2010), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w kształtowaniu zasad nadzoru korporacyjnego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Garstecki D. (2015), *Czy rachunkowość społecznej odpowiedzialności zasługuje na miano paradygmatu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 388, s. 49–56.
- Gordon I.M. (2007), *The Challenge for Social Accounting*, [w:] *Social Accounting, Mega Accounting and Beyond. A Festschrift in Honour of M.R. Mathews*, eds. R. Gray, J. Guthrie, CSAR Publishing, Dundee.
- Gray R., Owen D., Maunders K. (1987), *Corporate Social Reporting: Accounting and Accountability*, Prentice Hall, London.
- Hellich E., Klonowska M. (2007), *Rachunek kosztów ochrony środowiska*, [w:] A. Karmańska (red.), *Zarządzanie kosztami jakości, logistyki, innowacji, ochrony środowiska a rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa, s. 157–194.
- Hellich E., Paszula M. (2001), *Koszty ochrony środowiska w systemie rachunku kosztów*, [w:] Micherda B. (red.), *Ewolucja polskiej rachunkowości na tle rozwiązań światowych*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków, s. 83–93.
- Isajew B.L. (1973), *Balansy międzybranżowych finansowych swiaziej*, Moskwa.
- Jaglińska Z. (1983), *Rachunkowość społecznej odpowiedzialności korporacji amerykańskich – bariery rozwoju*, Łódź (praca doktorska).
- Jaglińska Z. (1984), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw kapitalistycznych (Zarys problemu)*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce”, 7, s. 15–22.
- Jaglińska Z., Jarugowa A. (1978), *Nowe spojrzenie na rachunkowość społeczną*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce”, 2, s. 37–40.
- Jarugowa A. (1984), *Rachunkowość społeczna na tle tendencji rozwoju rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce”, 7, s. 5–14.
- Kabalski P. (2010), *Aspekt ekologiczny*, [w:] I. Sobańska (red.), *Rachunkowość zarządcza. Podejście operacyjne i strategiczne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 589–612.
- Kamela-Sowińska A. (2015), *Skutki ekonomiczne realizacji umowy społecznej jako podstawy raportów CSR*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, 3 (1), s. 70.
- Kamela-Sowińska A. (2009), *Sprawozdawczość społeczna. Czy to jeszcze rachunkowość?*, [w:] *Problemy współczesnej rachunkowości*, red. pracownicy Katedry Rachunkowości SGH, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, s. 213–228.

- Karmańska A., *Etyka w księgowości uwiarygodnia obrót gospodarczy*, wywiad dla portalu „Księgowi przyszłości”, <http://www.księgowiprzyszlosci.pl/bazawiedzy/id/22?page=5> (dostęp 29.01.2014).
- Krishna C.G. (1996), *Corporate Social Responsibility in India: A Study of Management Attitudes*, Mittal Publications, New Delhi, s. 111.
- Kowalczyk Z. (1978), *Strumienie finansowe w gospodarce kapitalistycznej*, PWN, Warszawa.
- Kowalczyk Z. (1974), *Rachunkowość społeczna. Wartości poznawcze i znaczenie praktyczne*, PWE, Warszawa.
- Kowalczyk Z. (1967), *Rachunkowość społeczna a polityka ekonomiczna państwa kapitalistycznego*, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Warszawa.
- Kowalczyk Z. (1961), *Systemy rachunkowości społecznej a koncepcja budżetu ekonomicznego we Francji*, „Zeszyty Naukowe WSE w Poznaniu”, II (21).
- Krasodomski J. (2014), *Rachunkowość społeczna – perspektywa światowa i krajowa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 329, s. 191–197.
- Krasodomski J. (2012), *Zintegrowana sprawozdawczość spółek w 2020 roku*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 66 (122), s. 101–110.
- Krasodomski J. (2010a), *Perspektywy rozwoju informacyjnej funkcji rachunkowości w kontekście społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, 14, s. 334–341.
- Krasodomski J. (2010b), *Rachunkowość a idea społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w dobie kryzysu ekonomicznego*, [w:] B. Micherda (red.), *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego*, Difin, Warszawa.
- Kurek R., Borys (red.), (2015), *Finanse i rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju – odpowiedzialność, etyka, stabilność finansowa*, t. 2, *Rachunkowość*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 396.
- Lange O. (1958), *Wstęp do ekonometrii*, PWN, Warszawa.
- Macuda M. (2015), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – raportowanie zagadnień środowiskowych*, „Studia Eoconomica Posnaniensia”, 3 (1), s. 97–111.
- Majchrzak I. (2011), *Identyfikacja, pomiar i ewidencja kosztów ochrony środowiska w rachunku kosztów polskich przedsiębiorstw energetycznych – wyniki badań ankietowych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 182, s. 291–300.
- Majchrzak I. (2006), *Koszty ochrony środowiska a rachunek kosztów przedsiębiorstw energetycznych*, niepublikowana praca doktorska, Szczecin.
- Mattesich R. (1994), *Accounting as Cultural Force: Past, Present and Future*, „The European Accounting Review”, 3 (2).
- Matuszak Ł. (2015a), *Rola sprawozdania z działalności w społecznie odpowiedzialnym przedsiębiorstwie*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 398, s. 327–342.
- Matuszak Ł. (2015b) *Raportowanie o społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR) za pomocą narzędzia legitymizacji przedsiębiorstw*, „Studia Eoconomica Posnaniensia”, 3 (1), s. 112–134.
- Matuszak Ł., (2013), *Wycena sprawozdania finansowego w realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa*, [w:] M. Remlein (red.), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – teoria i praktyka*, Wyd Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Poznań, s. 97–109.
- Maxfield S. (2013), *Accounting Paradigm Changes and Their Impact on Corporate Social Responsibility and Environmental Responsibility*, Working Paper W13–15. Paper #4 in the series: „Addressing the Complexities of Property Rights in Financial Markets”. Bloomington: Indiana University, The Vincent and Elinor Ostrom Workshop in Political Theory and Policy Analysis, http://www.indiana.edu/~workshop/publications/materials/W13-15_Maxfield.pdf (dostęp 26.01.2015).
- Mazurowska M. (2014), *Dylematy rachunkowości społecznej odpowiedzialności*, „Studia Eoconomica Posnaniensia”, 2 (8 /269), s. 38–52.
- Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens W.W. (1973), *Granice wzrostu*, PWE, Warszawa, s. 25.
- Michalczuk G., Mikulska T. (2015), *Znaczenie raportowania zintegrowanego w zmniejszaniu luki wartości przedsiębiorstwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 396, s. 105–112.
- Nowak W.A. (2010), *Koszty środowiskowe w rachunkowości i sprawozdawczości finansowej w świetle regulacji Unii Europejskiej*, „Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, 14, t. II, s. 80–88.
- Ohlsson I. (1953), *On National Accounting*, Konjunkturinstitutet, Stockholm, s. 25–34.
- Peche T. (1973), *Podstawy współczesnej ewidencji gospodarczej*, PWN, Warszawa.

- Peche T. (1963), *Zarys ogólnej teorii rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- Peche T. (1959), *Rachunkowość przedsiębiorstw a rachunkowość społeczna*, PWG, Warszawa.
- Peche T. (red.) (1988), *Teoretyczne podstawy rachunkowości*, Wydawnictwo SGPiS, Warszawa.
- Pogodzińska-Mizdrak E. (2010), *Koncepcje społecznie odpowiedzialnego gospodarowania i inwestowania szansą rozwoju rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 56 (112), s. 175–184.
- Pogodzińska-Mizdrak E. (2008), *Ekonomia społeczna a ewolucja rachunkowości odpowiedzialności społecznej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 44 (100), s. 147–161.
- Raczkowski K., Sułkowski Ł., Fijałkowska J. (2016), *Comparative critical review of Corporate Social Responsibility Business Management models*, „International Journal of Contemporary Management”, 15 (2), s. 123–150.
- Remlein M. (2015), *Doświadczenia polskich grup kapitałowych w zakresie zintegrowanej sprawozdawczości*, „Studia Eoconomica Posnaniensia”, 3 (1), s. 149–166.
- Remlein M. (red.) (2013), *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej – teoria i praktyka*, Materiały na konferencję, IX Ogólnopolska Konferencja Naukowo-Zawodowa, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Poznań.
- Rudanowski A. P. (1925), *Analiz balansa*, Moskwa.
- Rudanowski A. P. (1928), *Postrojenije gosudarstwiennowo balansa*, Moskwa.
- Samelak J. (2013), *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Samelak J. (2012), *Rola rachunkowości w społecznie odpowiedzialnym przedsiębiorstwie*, [w:] W. Gabruszewicz, J. Samelak (red.), *Obszary badawcze współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 100–109.
- Samelak J. (2011), *Kierunki zmian współczesnej sprawozdawczości finansowej*, [w:] W. Gabruszewicz, J. Samelak (red.), *Kierunki zmian w współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 152–159.
- Sawicki S. (2013), *Zakres rachunkowości jako nauki*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 7 (127), s. 222.
- Sawicki K. (1996), *Ekologiczny aspekt rachunku kosztów*, [w:] *Rachunek kosztów*, K. Sawicki (red.), t. II, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa, s. 556–557.
- Schneider E. (1959), *Einführung in die Wirtschaftstheorie*, I Teil, Mohr, Tübingen.
- Sobczyk M. (2016), *W poszukiwaniu wpływu dokonania CSR na wyniki finansowe*, „Prace Naukowe UE w Wrocławiu”, 436, s. 261–269.
- Sobczyk M. (2013a), *Koncepcja społecznej odpowiedzialności a praktyka polskich przedsiębiorstw*, „Zarządzanie i Finanse”, 3, s. 349–361.
- Sobczyk M. (2013b), *Podstawy teoretyczne koncepcji zintegrowanego raportowania*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów”, nr 130, SGH, Warszawa, s. 155–168.
- Sobczyk M. (2012), *Zintegrowane raportowanie – nowy model raportowania biznesowego*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, XIII (–1), s. 155–170.
- Sojak S. (2011), *Rachunkowość przymiotnikowa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 62 (118), s. 267.
- Stępień M. (2009), *Społeczna odpowiedzialność jednostek gospodarczych przedmiotem rewizji finansowej*, [w:] B. Micherda, M. Stępień (red), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa wobec kryzysu ekonomicznego*, UEK w Krakowie i SKWP O/Kraków, Kraków.
- Stępień M. (2004), *Zarys koncepcji rachunkowości środowiskowej*, [w:] M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska (red.), *Polska szkoła rachunkowości*, Wydawnictwo SGH, Warszawa, s. 623–639.
- Stępień M. (2001), *Idea społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw i jej wpływ na ewolucję rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 4 (60), s. 177–195.
- Stępień M. (2000), *Ochrona środowiska w rachunkowości podmiotów gospodarczych – wyzwanie XXI wieku*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP” 56, s. 229–235.
- Stępień M., Wydymus Z. (2007), *Rola rachunkowości w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności jednostki gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe UE w Krakowie”, 750, s. 79–99.
- Stone R. (1947), *Definition and measurement of the national income and related totals*, „Studies and Reports on Statistical Methods”, 7, United Nations, Geneva.

- Studensky P. (1958), *The Income of Nation*, New York University Press, New York.
- Strumilin S.G. (1934), *K pieriestrojkie buchgalterskowo uczota*, Moskwa.
- Sułkowski, Ł., Fijałkowska, J. (2013), *Corporate social responsibility and intellectual capital interaction and voluntary disclosure*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 150, s. 60–75.
- Szadziewska A. (2006), *Rachunkowość środowiskowa w systemie rachunkowości przedsiębiorstwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, s. 143–155.
- Szczypa P. (2010), *Perspektywy rozwoju rachunkowości zarządczej jako źródła informacji o działalności proekologicznej przedsiębiorstw*, „Studia i Prace Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, 14, t. II, s. 221–230.
- Szczypa P. (2011), *Koszty jakości działalności proekologicznej przedsiębiorstwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 182, s. 492–503.
- Śnieżek E. (2014), *Spolecznie odpowiedzialne przedsiębiorstwo przyszłości w kontekście ponadczasowych przemysłów Profesora Elżbiety Burzym*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 76 (132), s. 75–88.
- Walicki P. (1877), *Teoria sztetowodastwa w primienienii k narodnomu choziajstwu z prilozeniem sostojanija szchetow po ekonomii Rosji*, S. Petersburg.
- Walińska E. (2015), *Zintegrowany raport – początek końca sprawozdania finansowego?*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 82 (138), s. 151–165.
- Węgrzyńska M. (2013), *Zielona rachunkowość*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań.
- Wiśniewska J. (2015), *Weryfikacja danych pozafinansowych w raportach CSR polskich spółek*, „Prace Naukowe UE we Wrocławiu”, 396, s. 159–168.
- Wołkowski J. (1984), *Z praktyki rachunkowości społecznej w niektórych krajach kapitalistycznych*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce”, 7, s. 47–56.

Źródła internetowe

Social Accounting, Laurie Mook, School of Community Resources and Development Arizona State University 29 October 2012, http://www.cooperativedifference.coop/assets/files/Webinar_materials/Mook.Social_accounting_102912.pdf (odczyt 29.05.2014).

Załącznik

Wykaz projektów finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu

Tytuł projektu	Konkurs	Kierownik	Uczelnia	Czas trwania
Wpływ społecznie odpowiedzialnych działań przedsiębiorstwa (CSR) na jego wartość	OPUS 2, panel: HS4	dr Bożena Ryszawska	Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu; Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów	Od 2012 r., 30 miesięcy – zakończony
Wpływ społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) na budowanie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw handlowych w kontekście teorii interesariuszy	OPUS 2, panel: HS4	dr Magdalena Beata Stefańska	Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu; Wydział Zarządzania	Od 2012 r., 36 miesięcy zakończony

Tytuł projektu	Konkurs	Kierownik	Uczelnia	Czas trwania
Strategia adaptacji Społecznej Odpowiedzialności Biznesu w okresie społeczno-gospodarczej destabilizacji	OPUS 2, panel: HS4	prof. dr hab. Janusz Teczek	Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych	Od 2012 r., 30 miesięcy zakończony
Sprawozdawczość w zakresie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw w Polsce na tle doświadczeń wybranych krajów Unii Euro	OPUS 2, panel: HS4	dr inż. Patrycja Barbara Hąbek	Politechnika Śląska; Wydział Organizacji i Zarządzania	Od 2012 r., 45 miesięcy zakończony
Metodologia badania roli odpowiedzialności oraz innych wartości w społecznie zorientowanym procesie projektowania	PRELUDIUM 6, panel: HS1	mgr Rafał Robert Wodzis	Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II	Od 2014r., 14 miesięcy zakończony
CSR jako narzędzie budowy tożsamości korporacyjnej a percepcje interesariuszy	OPUS 3, panel: HS4	dr Barbara Fryzeł	Uniwersytet Jagielloński; Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej	Od 2013 r., 30 miesięcy zakończony

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://projekty.ncn.gov.pl/>